

Piotr Kociszewski, p.kociszewski@uw.edu.pl

Zakład Geografii Turyzmu i Rekreacji, Uniwersytet Warszawski

Razem czy osobno ...? Dziedzictwo przyrodnicze a kulturowe w przestrzeni turystycznej Podlasia.

Słowa kluczowe: dziedzictwo, dziedzictwo przyrodnicze i kulturowe, przestrzeń turystyczna, Podlasie

Abstrakt

W ostatnich latach w literaturze przedmiotu pojawiło się wiele opracowań i publikacji definiujących istotę przestrzeni turystycznej, choć samo pojęcie i jego zakres znaczeniowy wzbudzają dyskusję wśród badaczy problemu. Na charakter przestrzeni turystycznej mają wpływ jej cztery główne elementy składowe: dziedzictwo przyrodnicze, kulturowe, infrastruktura (w tym turystyczna) oraz człowiek. Warto powyższe założenia odnieść do konkretnego regionu – Podlasia – administracyjnego województwa podlaskiego. Za główny cel niniejszego opracowania przyjęto próbę identyfikacji charakteru przestrzeni turystycznej Podlasia, ze szczególnym zwróceniem uwagi na zależności pomiędzy dziedzictwem przyrodniczym a kulturowym regionu. Rozważania odniesiono przede wszystkim do skali województwa, jak również w ramach przywołanego konkretnego przykładu – miasta i gminy Drohiczyń.

Wstęp

W dyskusjach naukowych wątek przestrzeni turystycznej podejmowany jest stosunkowo często, będąc zarówno przedmiotem rozważań literaturowych, jak i m.in. kluczowym tematem konferencji naukowych [m.in. Durydiwka, Duda-Gromada 2011, 2015]¹. Mimo zgody, co do ważności tego zagadnienia jako podstawowego przedmiotu badań przede wszystkim w ramach geografii turystyki, samo pojęcie i jego zakres znaczeniowy wzbudzają dyskusję wśród badaczy problemu [Kociszewski 2015]. Warto spojrzeć więc na przestrzeń turystyczną przez pryzmat grup elementów mających wpływ na jej charakter, a przede wszystkim relacje pomiędzy dziedzictwem przyrodniczym oraz kulturowym [Włodarczyk 2011], zawarte w tytułowym, celowo nieco metaforycznym, pytaniu – „razem czy osobno?”.

B. Włodarczyk [2014] uważa, iż w badaniach przestrzeni turystycznej znajdują zastosowanie dwa podejścia: postrzeganie jej w kategoriach człowieka oraz miejsca – obszaru, na którym zachodzą zjawiska turystyczne. Rozważania zawarte w artykule odniesiono więc, zgodnie z powyższą wykładnią, do konkretnej przestrzeni turystycznej – regionu Podlasia, traktowanego w kategoriach administracyjnych – jako województwo podlaskie. Takie stanowisko do delimitacji Podlasia stanowi kontynuację założeń przyjętych w dotychczasowych badaniach autora [por. Durydiwka, Kociszewski 2013].

Za główny cel niniejszego opracowania przyjęto próbę identyfikacji charakteru przestrzeni turystycznej Podlasia, ze szczególnym zwróceniem uwagi na zależności pomiędzy dziedzictwem przyrodniczym a kulturowym regionu. Rozważania odniesiono przede

¹ Przywołane publikacje to wydawnictwa pokonferencyjne, będące efektem dwóch spotkań naukowych poświęconych przestrzeni turystycznej, zorganizowanych przez Wydział Geografii i Studiów Regionalnych Uniwersytetu Warszawskiego, zatytułowanych odpowiednio *Przestrzeń turystyczna. Czynniki, różnorodność, zmiany* (2010), *Przestrzeń w turystyce. Znaczenie i wykorzystanie* (2013).

wszystkim do skali województwa, jak również w ramach przywołanego konkretnego przykładu – miasta i gminy Drohiczyn.

Przeprowadzone badania zostały oparte na wybranych elementach koncepcji procesu badawczego E. Babbiego [2013, s. 130], zgodnie z którą punkt wyjścia stanowi konceptualizacja pojęć, następnie wybór metody badawczej, przeprowadzenie obserwacji, przetwarzanie danych, aż wreszcie ich finalna analiza i zastosowanie. Powyższy układ zastosowano również w strukturze niniejszego tekstu – w pierwszej jego części – w ramach rozważań teoretycznych odnosząc się głównie do zawartych w tytule pojęć, a w drugiej – prezentując konkretne przykłady oraz wyniki badań.

Dziedzictwo przyrodnicze a dziedzictwo kulturowe w przestrzeni turystycznej – założenia ujęcia systemowego

Zawarte w tytułach opracowania, jak i niniejszego rozdziału, pojęcie *przestrzeń turystyczna*, stanowi przedmiot szerokich dyskusji w literaturze przedmiotu, będąc zdaniem A. Kowalczyka [2015, s. 22] „podobnie jak pojęcie *przestrzeń* różnie pojmowane”. Właściwym wydaje się nawiązanie do filozofii I. Kanta dokonane przez A. Pietrasa [2012, s. 34, za: Kowalczyk 2015, s. 22], który stwierdza, iż „skądinąd niezwykle słuszną i potrzebną, metodologiczną ideą jednoznaczności używanej terminologii, w obliczu różnorodności samej rzeczywistości oraz postulatu pozostawiania jej wiernym, nie zawsze okazuje się możliwa do zrealizowania”.

Koncepcję przestrzeni turystycznej zaczęto szerzej stosować dopiero w latach 70. XX wieku, jednak obecnie, zdaniem M. Durydiwki i K. Dudy-Gromady [2011, s. 7], „trudno nie zgodzić się ze stwierdzeniem, że jest ona bardzo istotna w badaniach naukowych o turystyce”.

W literaturze przedmiotu odnaleźć można wiele prób sformalizowania terminu *przestrzeń turystyczna*, a do najważniejszych należy zaliczyć m.in. rozważania J. Warszńskiej i A. Jackowskiego [1978], S. Liszewskiego [m.in. 1995, 1999, 2005], B. Włodarczyka [m.in. 2006, 2007, 2009], A. Kowalczyka [m.in. 2000]. Przywołani autorzy reprezentują środowisko geograficzne, bowiem – jak słusznie zauważają M. Durydówka i K. Duda-Gromada [2011, s. 7] – „geografia jako nauka chorologiczna jest z przestrzenią nierozzerwalnie związana”. Badania przestrzeni turystycznej nie są jednak zarezerwowane tylko dla geografów, w coraz większym stopniu interesują się nią przedstawiciele różnych dyscyplin naukowych. W tym przypadku właściwe rozumienie stosowanych pojęć pozostaje w bezpośrednim związku z reprezentowaną przez badacza dyscypliną naukową oraz skalą prowadzonych badań [Durydówka, Duda-Gromada 2011, s. 11].

Założeniem autora opracowania nie jest w tym miejscu prezentowanie poszczególnych definicji, lecz raczej bardziej uniwersalne spojrzenie, poprzez przywołanie „zestawu cech przestrzeni turystycznej”, przygotowanego przez B. Włodarczyka [2011, s. 18] i odniesienie się w ten sposób do jej wybranych atrybutów.

Po pierwsze, przestrzeń turystyczna „jest zróżnicowana funkcjonalnie, co oznacza, że wykazuje wewnętrzne zróżnicowanie pozwalające na wyróżnienie kilku typów różniących się natężeniem i charakterem procesów w niej zachodzących”. Ponadto ma charakter dynamiczny, zarówno w wymiarze czasowym, jak i przestrzennym („poprzez stałe zawłaszczanie nowych obszarów na potrzeby turystyki”) [Włodarczyk 2011, s. 18].

Praktyczne uzupełnienie przywołanych cech może stanowić spojrzenie A. Stasiaka [2011, s. 42], w opinii którego obecnie zachodzi zjawisko „poszerzania przestrzeni turystycznej”, rozpatrywane „w trzech wymiarach: geograficznym, czasowym i percepcyjnym” [Stasiak 2011, s. 42-48].

B. Włodarczyk [2011], biorąc pod uwagę płaszczyzny kognitywne (poznawcze) podejmowanych badań, wymienia różne sposoby postrzegania przestrzeni turystycznej, spośród których na użytek dalszych rozważań najbardziej konstruktywne wydaje się ujęcie systemowe. Jego istotą w kontekście przestrzeni turystycznej jest m.in. rozpoznanie elementów systemu oraz relacji pomiędzy nimi.

W tym miejscu należy nadmienić, iż kategoria systemu funkcjonuje w literaturze od dawna. Jej twórca, L. von Bertalanffy [1984, s. 6, 63, za: Niemczyk 2012, s. 21], za system uważał „kompleks elementów znajdujących się we wzajemnej interakcji”. Współcześnie teoria systemów, jako dziedzina wiedzy, poprzez swoją rozległość znajduje zastosowanie m.in. w biologii, cybernetyce, socjologii, ekonomii, a także w turystyce.

Ciekawego zestawienia wykorzystania podejścia systemowego w badaniach turystycznych dokonał w swoim opracowaniu M. Mika [2014], który wśród konkretnych przykładów wymienia m.in.: terytorialny system rekreacyjny [autorzy związani z tą koncepcją to m.in. Prieobrażeński 1975, Krzymowska-Kostrowicka 1980, Wiedienin 1982], system atrakcji turystycznych [Leiper 1990] oraz system obszarów recepcyjnych [Niezgoda 2006, Mika 2012]. Warto do powyższych przykładów dodać m.in. próbę sformułowania przedmiotu turystyki w kategoriach podejścia systemowego [Mazurkiewicz 2009, 2012], postrzeganie regionu turystycznego jako systemu [Zmyślony 2006, 2009], aż wreszcie ujęcie rynku turystyki kulturowej jako systemu [Niemczyk 2012]².

Z podejściem systemowym związane jest również określenie *otoczenie*. A. Niemczyk [2012, s. 22] pod pojęciem tym rozumie „zbiór elementów nienależących do systemu, a wpływających na jego funkcjonowanie”. Cytowana autorka postrzega wpływ otoczenia w dwóch kategoriach: „z jednej strony jest ono źródłem zasilania systemu, a z drugiej – miejscem konsumowania zewnętrznie ukierunkowanych oddziaływań” [2012, s. 22]. System z otoczeniem jest natomiast powiązany relacjami wejścia (decydującymi o wpływie otoczenia na system) i wyjścia (generującymi z kolei oddziaływanie systemu na otoczenie).

Na charakter przestrzeni turystycznej, zgodnie z ujęciem systemowym, mają wpływ cztery główne grupy elementów składowych, które zaprezentowano na poniższej rycinie 1.

W opinii B. Włodarczyka [2011] określenie proporcji pomiędzy powyższymi składnikami przestrzeni turystycznej pozwala w sposób bardziej szczegółowy wskazać jej charakter. Relacje te mogą przyjmować różną postać, od wypełniania większej części tej przestrzeni do całkowitego ich braku. W zupełnie innych kategoriach (jako obiektywny atrybut) należy postrzegać natomiast ostatni z elementów – człowieka, który poprzez podejmowaną aktywność turystyczną staje się użytkownikiem przestrzeni turystycznej [Włodarczyk 2011], jak również jej organizatorem i podmiotem zarządzającym.

Pozostając przy systemowej charakterystyce elementów składowych przestrzeni turystycznej warto przyjrzeć się dwóm zbliżonym elementom, określonym jako dziedzictwo przyrodnicze i kulturowe. Więcej uwagi poświęca im w jednym ze swoich opracowań A. Kowalczyk [2013], analizując różne sposoby ich postrzegania poprzez postawione pytanie badawcze, wyrażone w tytule jednego z podrozdziałów – „rozdzielność *versus* jedność pojęć”. Przywołany autor cytuje m.in. J.A. Chmurzyńskiego [1990 za: Kowalczyk 2013, s. 39], zdaniem którego „znacznie więcej przemawia za tym, aby przyroda i kultura były traktowane jako *continuum*”, mimo że często określenia te są intuicyjnie uznawane są za przeciwieństwa³.

² Powyższe zestawienie ma charakter otwarty i nie wyczerpuje omawianego wątku. Ponadto podejście systemowe zastosował piszący niniejsze słowa w kontekście charakterystyki przestrzeni turystycznej Drohiczyzna [Kociszewski 2015].

³ A. Kowalczyk [2014, s. 35] w tym kontekście przytacza m.in. przykład nauk (nauki przyrodnicze *versus* nauki humanistyczne) oraz życia codziennego (podział w administracji państwowej na osobne resorty zajmujące się dziedzictwem przyrodniczym oraz kulturowym).

Ryc. 1. Elementy składowe przestrzeni turystycznej wpływające na jej charakter

Źródło: opracowanie własne za: Włodarczyk 2011.

A. Kowalczyk [2013, s. 40-41] dodaje, iż relacje między zawartymi w tytule pojęciami lepiej wyraża koniunkcja oraz przyjmuje (nawiązując do założeń fenomenologii), że dzięki intencjonalności człowieka „zasoby i walory przyrodnicze mogą być spostrzegane, a następnie rejestrowane w świadomości jako atrakcje kulturowe”.

Podobne spojrzenie reprezentuje M. Murzyn-Kupisz [2012], która w swoim opracowaniu poświęconym dziedzictwu kulturowemu (w kontekście rozwoju lokalnego) odnosi się również do jego ekologicznego wymiaru. Autorka, powołując się m.in. na Z. Myczkowskiego [2009] oraz D. Ziarkowskiego [2011], stwierdza, iż „w wielu miejscach i na wielu obszarach wartości natury oraz kultury współlistnieją i uzupełniają się, tworząc unikalną całość, której złożoność warto chronić”.

Podlasie jako region

We wstępie niniejszego opracowania przyjęto, iż Podlasie będzie traktowane jako współczesny region administracyjny – województwo podlaskie, powstałe na skutek reformy administracyjnej z 1999 roku jako jedno z szesnastu tego typu jednostek. Według danych zebranych przez GUS [*Powierzchnia i ludność w przekroju terytorialnym w 2012 roku*], województwo podlaskie ma powierzchnię 20 187 km² (6,5% powierzchni Polski), zajmując tym samym szóstą lokatę w Polsce. Zamieszkuje je ok. 1,2 mln mieszkańców (zgodnie ze stanem na dzień 30 czerwca 2014 roku) [*Tabele demograficzne...* 2014]. Największym miastem i stolicą województwa jest Białystok, kolejne większe miejscowości (będące jednocześnie miastami na prawach powiatu) to Suwałki i Łomża. Województwo podlaskie sąsiaduje z Białorusią, Litwą, a na terenie Polski z województwami lubelskim, mazowieckim i warmińsko-mazurskim.

W radykalny sposób opisuje region administracyjny A. Dobroński [2013, s. 33], stwierdzając, iż „obecne województwo podlaskie pojawiło się pod koniec XX w. jak królik wyciągnięty z kapelusza”. Dodaje również, iż fakt istnienia regionu administracyjnego „poświadczają nazwy, szyldy urzędów, oficjalne wyróżniki, akceptacja Brukseli, nawet miejsce na telewizyjnej mapie pogody”. Zdaniem A. Dobrońskiego [2013, s. 41] „upływający czas i działania odgórne sprzyjają przekształceniu regionu urzędowego w autentyczny, ze wspólnotą gospodarczą, infrastrukturą (m.in. systemy komunikacyjne), scalonymi układami społecznymi, dominantami ze sfery kultury”.

Pozostając więc w kontekście powyższych słów, trudno byłoby patrzeć na współczesne województwo podlaskie bez odwołania do postrzegania regionu Podlasia w wymiarze historycznym i przestrzennym (geograficznym)⁴.

W dziejach Podlasia A. Dobroński [2013, s. 37-40] wyróżnia „cztery wcielenia”, które szerzej przedstawiono w tabeli 1.

Tab. 1. Cztery „wcielenia Podlasia” i ich zakres przestrzenny

„Wcielenia Podlasia”	Zakres przestrzenny
Podlasie duże (1513-1566)	<i>„Na północy ogarniało ono Augustów, na zachodzie granica biegła od mazowieckiej Wizny rzeką Narwią do Zawad, stąd ku rzece Nurzec, a za Bugiem schodziła na Węgrów i kierowała się na południe aż pod Parczew i za Włodawę, by podsunąć się ku rzece Prypeć i wrócić na północ obejmując Puszcze Białowieską oraz dobra białostockie, a następnie przejść przez Puszcze Knyszyńską na rzeki Brzozówka i Netta”.</i>
Podlasie pomniejszone (1566-1795)	<i>Kształt kieszki (według Zygmunta Glogera), wyciągniętej od Augustowa po wieś Gęsi pod Parczewem, nadal ze sporą powierzchnią terytoriów na południe od Bugu.</i>
Podlasie dodane (1816-1999)	Zmienny, m.in. w zależności od decyzji politycznych – podczas rozbiorów, w II RP, w czasach PRL.
Podlasie odrodzone (od 1999 roku)	Obecne województwo administracyjne.

Źródło: opracowanie za: Dobroński 2013, s. 37-40.

Obszar współczesnego regionu administracyjnego mniej więcej w 1/3 pokrywa się z historycznym Podlasiem. Natomiast województwo tworzą dodatkowo pojaćwieska Suwalszczyzna, Mazowsze – dokładnie ziemie łomżyńska i wiska, Polesie oraz Ruś Czarna (okolice Siemiatycz). Niezależnie jednak od niewielkiej zgodności z regionem historycznym województwo podlaskie istniało pod tą nazwą w latach 1513-1795 (jako województwo podlaskie w czasach I Rzeczypospolitej) i w latach 1816-1837.

W obrazowy sposób podsumował dzieje Podlasia jako regionu historycznego A. Strumiło [2013, s. 14]: „los nie skąpił Podlasia wojen, najazdów, rabunków krzyżackich, tatarskich, moskiewskich, kozackich, szwedzkich, pruskich, aż w końcu ziemia ta podzieliła losy Rzeczypospolitej rozdartej przez zaborców. Walki o odzyskanie niepodległości były tu bardziej dramatyczne niż w innych dzielnicach Polski. Podlasie przeżyło dwie wojny światowe, fronty, zniszczenie, okupację sowiecką i hitlerowską, holokaust ludności żydowskiej, zsyłki w głąb Rosji, a w końcu reżim komunistyczny z jego cenzurą i ograniczeniami”. Ta burzliwa historia oraz specyficzne położenie sprawiło, że obecne województwo podlaskie jest regionem o wielokulturowym i wielonarodowościowym charakterze, najbardziej zróżnicowanym pod względem etnicznym w Polsce [Durydiwka, Kociszewski 2013].

⁴ Wątek ten stosunkowo szeroko opisano i zilustrowano materiałem kartograficznym w opracowaniu M. Durydiwki i P. Kociszewskiego *Wielokulturowość Podlasia i możliwości jej wykorzystania w turystyce*, opublikowanym w numerze 6/2013 „Turystyki Kulturowej”. W niniejszym tekście został więc celowo opisany jedynie w formie skróconej.

Postrzegając region w zakresie przestrzennym warto zastanowić się, czy możliwe jest odniesienie się do dawnych granic Podlasia. M. Kresa [2010, za: Durydiwka, Kociszewski 2013, s. 15] uważa, iż „granice te – zarówno z historycznego, geograficznego jak i dialektologicznego punktu widzenia – są trudne do jednoznacznego i bezspornego ustalenia”. Pozostały teren te ziemią sporną, ziemią niczyją, na której ścierały się różnorodne wpływy polityczne, kulturowe i religijne: polskie, ruskie, tatarskie, jaćwieskie, niemieckie, żydowskie, a granice tej ziemi były częstokroć granicami umownymi [Durydiwka, Kociszewski 2013]. Ciekawe stanowisko, właśnie w kontekście granic, prezentuje A. Dobroński [2013, s. 34], zdaniem którego „wszystkim już chyba rodakom i wielu mieszkańcom naszego kontynentu wmówiliśmy, że Podlasie był to region pograniczny. Na pewno jest takim obecnie za sprawą utrwalonego, niestety, podziału Europy na zjednoczoną (brukselską) oraz wschodnią (rosyjską z państwami, które podpisały układy sojusznicze. (...) Podlasie nie wyrosło jako region oddzielający, ale łączący Wschód i Zachód, Rzym i Bizancjum”.

Konkludując warto dodać, że podobnie jak nieuporządkowane są w pełni granice i dzieje Podlasia, również nazwa regionu (zarówno samo pochodzenia słowa *Podlasie* jak i jego sens) wyjaśniana była różnie [Strumiło 2013]. B. Linde, w monumentalnym *Słowniku języka polskiego* rozumiał je jako *Podlasze* bądź *Polesie*, czyli „kraj pod lasami” [Strumiło 2013, s. 12]. Z kolei Z. Gloger utrzymywał, że nazwa wywodzi się od „plemienia Lachów, z których ziemiami sąsiadowała ta kraina” [Strumiło 2013, s. 13]. Ze spojrzeniem tym zdecydowanie zgadza się współcześnie A. Dobroński [2013, s. 33], w którego opinii pierwsze z przywołanych skojarzeń zostało „wydumane przez bajarzy dziejowych i powielone przez literatów”.

Powyższa dyskusja, ukazująca już na samym etapie definiowania znaczenia nazwy niejednoznaczność i złożoność regionu, stanowi właściwy punkt wyjścia do rozważań o charakterze przestrzeni turystycznej Podlasia.

Przestrzeń turystyczna Podlasia

Właściwa charakterystyka przestrzeni turystycznej województwa podlaskiego, m.in. w nawiązaniu do przedstawionych w dotychczasowej treści założeń teoretycznych, to nie pojedyncza czynność, ale cały szereg mniejszych działań składających się na rozbudowany proces badawczy. Wymaga on odpowiedniego przygotowania – zarówno merytorycznego, technicznego, jak i finansowego⁵.

Na użytek niniejszego opracowania zrealizowano zakrojone na mniejszą skalę kroki badawcze, opierając się na źródłach zastanych, umożliwiających identyfikację charakteru przestrzeni turystycznej Podlasia (w stopniu generalnym) z punktu widzenia potencjalnych użytkowników – uczestników ruchu turystycznego, jak i podmiotów nią zarządzających⁶.

Po pierwsze, warto przywołać wyniki badania Omnibus-Online, przeprowadzonego przez IMAS International we wrześniu 2010 roku, dotyczącego skojarzeń z Podlasiem⁷. Sondaż zrealizowano „techniką ankiety internetowej CAWI, na reprezentatywnej

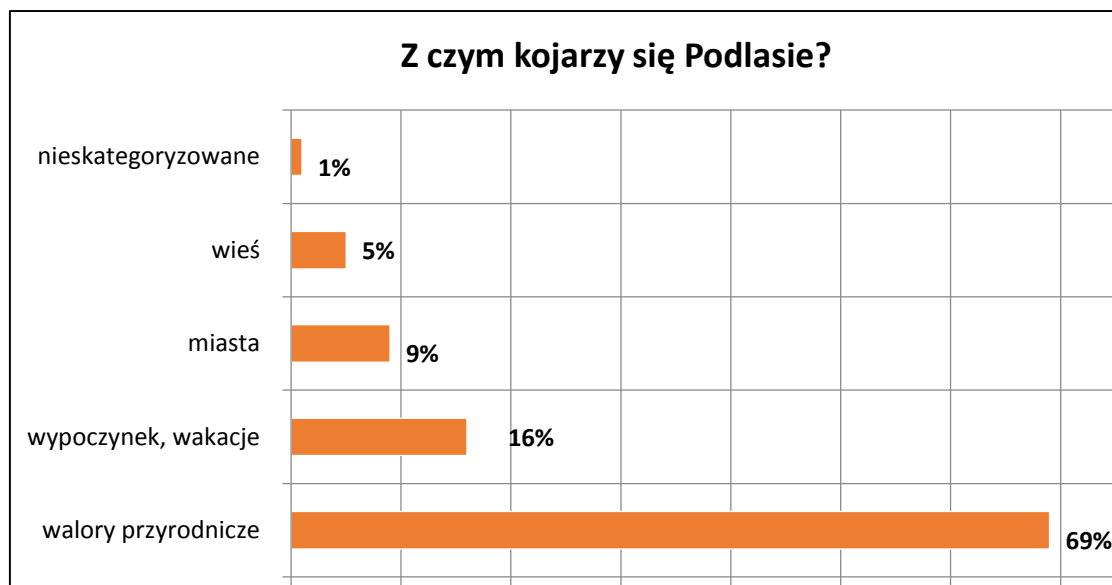
⁵ Można stwierdzić, iż nawiązuje do tego zrealizowany w ostatnich latach projekt w ramach badania ewaluacyjnego pt. *Wpływ projektów z zakresu turystyki i kultury na rozwój społeczno-gospodarczy regionu*, finansowany przez Unię Europejską z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Podlaskiego na lata 2007-2013, którego efektem jest opublikowane w 2015 r. (pod redakcją E. Panfiluk) opracowanie pt. *Potencjał turystyczny województwa podlaskiego*.

⁶ Zakładając, że turystyka ma charakter rynkowy, można innymi słowami stwierdzić, iż zebrane dane pozwalają na spojrzenie zarówno z punktu widzenia sfery popytu, jak i podaży.

⁷ Przywołany sondaż stanowił część cyklu badań, dotyczących w ogóle skojarzeń Polaków z regionami, realizowanych w ramach własnego projektu IMAS [*Z czym kojarzy się Podlasie?*, 2010].

dla użytkowników Internetu ważonej próbie 490 osób, w wieku 18-54 lat. Zastosowano dobór losowo-kwotowy” [Z czym kojarzy się Podlasie?, 2010].

Badania wykazały, iż skojarzenia z Podlasiem większości respondentów dotyczą często konkretnych elementów, które pogrupowano w poszczególne kategorie (rycina 2).

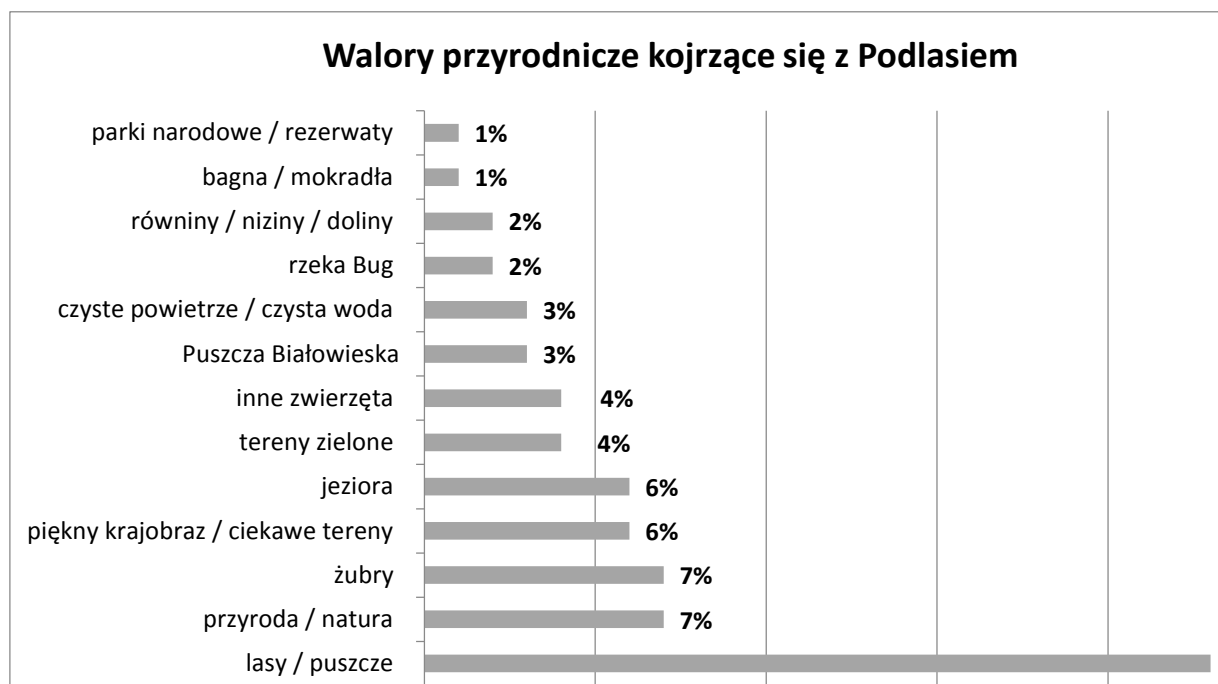

Ryc. 2. Główne skojarzenia respondentów z Podlasiem

Źródło: opracowanie za: Z czym kojarzy się Podlasie?, 2010.

Badani internauci mają różne asocjacje z Podlasiem, ale w opinii zdecydowanej większości region przywodzi na myśl przede wszystkim wiele różnych walorów (69% ankietowanych). Dużo mniejsza grupa skojarzeń dotyczy wypoczynku i rozmaitych form spędzania czasu na łonie natury. Słabe konotacje Podlasie budzi z miastami (9%), a przede wszystkim z Białymstokiem (5% odpowiedzi), a także z Augustowem (2%) i Białą Podlaską (1%).

Zebrane w toku realizacji sondażu dane umożliwiają bardziej szczegółowe spojrzenie na skojarzenia odnoszące się do fauny i flory Podlasia, co zaprezentowano na rycinie 3.

Ryc. 3. Walory przyrodnicze kojarzące się respondentom z Podlasiem

Źródło: opracowanie za: Z czym kojarzy się Podlasie?, 2010. s

Reasumując, walory przyrodnicze stanowią silny obszar tematyczny, z którym kojarzy się Podlasie, jednak stosunkowo mocno rozczłonkowany. Ankietowani łącznie wymienili kilkanaście skojarzeń odnoszących się do fauny i flory, wskazując przede wszystkim na „lasy/puszcze” (23%), a także „przyrodę/naturę” oraz „żubry” (po 7%).

Przywołane wyniki stanowią ciekawy punkt w identyfikacji charakteru przestrzeni turystycznej Podlasia, wyrażony roboczym pytaniem – czy Podlasie to rzeczywiście tylko przyroda? Jednocześnie piszący te słowa chce zaznaczyć, iż nie traktuje uzyskanych rezultatów jako wiążących i nie generalizuje ich, podchodząc do nich jako spojrzenia całej populacji Polaków na Podlasie w ogóle. Autor proponuje raczej rozpatrywać je jako interesującą ilustrację i głos w dyskusji⁸.

Z kolei w ramach przywołania wizji podmiotów odpowiedzialnych za kreowanie przestrzeni turystycznej regionu i zarządzanie nią, analizie poddano treść materiałów promocyjnych województwa podlaskiego, a dokładniej katalogu zatytułowanego *Największe atrakcje turystyczne województwa podlaskiego* [2013], wydanego przez Podlaską Regionalną Organizację Turystyczną. W publikacji tej podzielono województwo na mniejsze podregiony, a następnie w ramach każdego z nich przedstawiono listę atrakcji turystycznych, wzbogacając ją o „odpowiednio brzmiące marketingowo” tytuły.

Przeprowadzoną analizę treści rozszerzono o uporządkowanie poszczególnych atrakcji turystycznych ze względu na charakter tworzącego je dziedzictwa, co zaprezentowano w tabeli 2. Przyjęto, iż atrakcje mogą być związane nie tylko z każdą z kategorii dziedzictwa oddzielnie (odpowiednio dziedzictwem przyrodniczym lub dziedzictwem kulturowym), lecz z oboma rodzajami jednocześnie (bazując m.in. na przywołanym stanowisku A. Kowalczyka [2013])⁹. Ponadto celowo pominięte zostały ujęte w spisie atrakcje o charakterze jedynie marketingowym, nieodnoszące się do konkretnych miejsc w przestrzeni turystycznej. Założono, iż finalnie powstała klasyfikacja atrakcji turystycznych Podlasia, a dokładnie porównanie liczebności poszczególnych rodzajów atrakcji ze względu na charakter tworzącego je dziedzictwa (por. tabela 3), umożliwi udzielenie odpowiedzi na postawione pytanie badawcze o charakter przestrzeni turystycznej regionu Podlasia.

Tab. 2. Atrakcje turystyczne Podlasia i charakter tworzącego je dziedzictwa

Podregion Podlasia	Atrakcja turystyczna	Charakter tworzącego ją dziedzictwa
Suwalszczyzna i Ziemia Sejneńska	Suwalszczyzna & Ziemia Sejneńska. Kraina jak baśń	Pominięto
	Wigierski Park Narodowy. Bóbr rządzi	Dziedzictwo przyrodnicze
	Muzeum Wigier. Batyskafem w ciemne głębiny	Dziedzictwo przyrodnicze
	Klasztor w Wigrach. Widok z wieży, nocleg w eremie	Dziedzictwo kulturowe
	Statek „Kameduła” i Wigierska Kolej Wąskotorowa. Z lądu i wody	Dziedzictwo przyrodnicze
	W zgodzie z naturą i przepisami WPN. Raj dla wodniaków	Dziedzictwo przyrodnicze
	Imprezowe Suwałki. Blues i nie tylko	Dziedzictwo kulturowe
	Białe szaleństwa na stoku	Dziedzictwo przyrodnicze
	Zaginiony świat Jaćwingów. Najlepiej zacząć od Fudzijamy	Dziedzictwo przyrodnicze i dziedzictwo kulturowe
	Polska stolica pływonurków. Najczystsza, najgłębsza jest Hańcza	Dziedzictwo przyrodnicze
	Połączeni ponownie przez Unię. Litewska stolica Polski	Dziedzictwo kulturowe

⁸ Ponadto autor jest świadom pewnego niedomówienia, bowiem w kontekście założonego w niniejszym tekście utożsamiania Podlasia z jednostką administracyjną w prowadzonych badaniach trafniejsze byłoby sformułowanie „podlaskie” lub „województwo podlaskie”.

⁹ Przyporządkowanie poszczególnych kategorii dziedzictwa do konkretnych atrakcji turystycznych może wydawać się subiektywną oceną, jednak w większości przypadków zawarty w analizowanej publikacji opis miejsca umożliwiał obiektywizm osądu.

Podregion Podlasia	Atrakcja turystyczna	Charakter tworzącego ją dziedzictwa
	Sejny upominają się o historię. Miasteczko na pograniczu	Dziedzictwo kulturowe
	Spływy i regaty okrągłych żaglówek. Meandry leniwej Marychy	Dziedzictwo przyrodnicze
Atrakcje turystyczne związane dziedzictwie przyrodniczym		8
Atrakcje turystyczne związane z dziedzictwem kulturowym		6
Atrakcje turystyczne związane z oboma rodzajami dziedzictwa		-
Ziemia Augustowska	Na pewno wrócisz tu. Ziemia Augustowska	Pominięto
	Pod znakiem turystyki wodnej. Augustów. Kocham to miasto!	Dziedzictwo przyrodnicze i dziedzictwo kulturowe
	Szczęśliwe losy Kanału Augustowskiego. Jak w XIX wieku	Dziedzictwo przyrodnicze i dziedzictwo kulturowe
	Krótką historią Żeglugi Augustowskiej. Biała flota	Dziedzictwo przyrodnicze i dziedzictwo kulturowe
	Śladami papieża Jana Pawła II. Byłem tu wiele razy	Dziedzictwo przyrodnicze i dziedzictwo kulturowe
	Z prądem za granicę lub do Biebrzy. Kajakiem przez trzy państwa!	Dziedzictwo przyrodnicze
	350 km wędrówki po leśnych duktach. Konno, rowerem, wpraw	Dziedzictwo przyrodnicze
	Najbardziej znana polska rzeka. Pałac Paca nad Rospudą	Dziedzictwo przyrodnicze i dziedzictwo kulturowe
	Szlak, który łączy Mazury z Kanałem Augustowskim. Ciche Jezioro Rajgrodzkie	Dziedzictwo przyrodnicze
	Pod znakiem sportu i rekreacji. Przetańczyć całą noc	Pominięto
Atrakcje turystyczne związane z dziedzictwem przyrodniczym		3
Atrakcje turystyczne związane z dziedzictwem kulturowym		-
Atrakcje turystyczne związane z oboma rodzajami dziedzictwa		5
Dolina Biebrzy	Dolina Biebrzy, czyli rozlewiska pod kontrolą natury	Pominięto
	Rzeka cudem ocalona przed postępem. Zobaczyć Biebrzę i powrócić	Dziedzictwo przyrodnicze
	Wszystko dla turystów z lornetką. Tropem bataliona i łosia	Dziedzictwo przyrodnicze
	Niezdobyta Twierdza Osowiec. Rosyjskie Verdun	Dziedzictwo kulturowe
	Niedokończone dzieło hrabiego Brzostowskiego. Prześwietna Rzeczpospolita Sztabińska	Dziedzictwo kulturowe
	Spływ kajakowy Biebrzą i jej dopływami. Od labiryntu wśród szuwarów do rozlewisk po horyzont	Dziedzictwo przyrodnicze
	„Czerwone Bagno”. Królestwo łosia	Dziedzictwo przyrodnicze
	„Sto pomysłów dla Biebrzy”. Biebrzańskie sianokosy	Pominięto
Atrakcje turystyczne związane z dziedzictwem przyrodniczym		4
Atrakcje turystyczne związane z dziedzictwem kulturowym		2
Atrakcje turystyczne związane z oboma rodzajami dziedzictwa		-
Dolina Narwi	Kraina pełna niespodzianek. Dolina Narwi	Pominięto
	Narwiański Park Narodowy. Wśród szumiących szuwarów	Dziedzictwo przyrodnicze
	Szlaki wokół parku narodowego. Wędrując z biegiem Górnej Narwi	Dziedzictwo przyrodnicze i dziedzictwo kulturowe
	Podlaski Szlak Bociani. Wszystko co najlepsze w województwie	Dziedzictwo przyrodnicze
	Tykocin – miasto z burzliwą historią. „Perła polskiego baroku”	Dziedzictwo kulturowe
	Łomża i okolice. Historia z domieszką przyrody	Dziedzictwo przyrodnicze i dziedzictwo kulturowe
	Łomżyński Park Krajobrazowy Doliny Narwi. Bogactwo w dolinie	Dziedzictwo przyrodnicze

Podregion Podlasia	Atrakcja turystyczna	Charakter tworzącego ją dziedzictwa
	Imprezy plenerowe nad Narwią. Gdzie Kmicic uwolnił Oleńkę	Dziedzictwo kulturowe
Atrakcje turystyczne związane z dziedzictwem przyrodniczym		3
Atrakcje turystyczne związane z dziedzictwem kulturowym		2
Atrakcje turystyczne związane z oboma rodzajami dziedzictwa		2
Białystok i okolice	Białystok – miasto z charakterem	Pominięto
	Białostockie rezydencje Branickich. Wersal podlaski	Dziedzictwo kulturowe
	Muzeum w ratuszu, archiwum w dworcu. Prywatny rynek bogatego magnata	Dziedzictwo kulturowe
	Białostockie świątynie. Kościoły na drodze do niepodległości	Dziedzictwo kulturowe
	Białostockie judaika. Puste miejsce po Wielkiej Synagodze	Dziedzictwo kulturowe
	Park Planty i ulica Warszawska. Spacerkiem po Białymstoku	Dziedzictwo kulturowe i dziedzictwo przyrodnicze
	Białostockie Muzeum Wsi. Drewniane Podlasie	Dziedzictwo kulturowe
	Białostockie szlaki tematyczne. Śladem podmiejskich rezydencji	Dziedzictwo kulturowe
	Miasto coraz bardziej przyjazne miłośnikom dwóch kółek. Rowerowy Białystok	Pominięto
	Plac pełen imprez	Dziedzictwo kulturowe
	Roztańczony Białystok	Pominięto
	Brama na Wschód	Dziedzictwo kulturowe
Atrakcje turystyczne związane z dziedzictwem przyrodniczym		0
Atrakcje turystyczne związane z dziedzictwem kulturowym		8
Atrakcje turystyczne związane z oboma rodzajami dziedzictwa		1
Region Puszczy Knyszyńskiej	Puszcza Knyszyńska i Wzgórza Sokólskie. Kresowa szczęśliwość	Pominięto
	Klimat Puszczy Knyszyńskiej. Niezwykła sosna pospolita	Dziedzictwo przyrodnicze
	Supraśl – uzdrowisko z monastylem w tle. Ikony ocalałe z przemytu	Dziedzictwo kulturowe
	Cała puszcza w dwóch ogrodach. Arboretum i Silvarium.	Dziedzictwo przyrodnicze
	Na Szlaku Tatarskim. Polski Orient	Dziedzictwo kulturowe
	Szlak Rękodzieła Ludowego. Nie święci garnki lepiłi	Dziedzictwo kulturowe
	Kresowe Wędrówki. Rowerem, wierzchem, kajakiem, kolejką	Pominięto
	Uroczysko i Basowiszczka	Dziedzictwo kulturowe
Atrakcje turystyczne związane z dziedzictwem przyrodniczym		2
Atrakcje turystyczne związane z dziedzictwem kulturowym		4
Atrakcje turystyczne związane z oboma rodzajami dziedzictwa		0
Region Puszczy Białowieskiej	Nie kończący się sezon w Puszczy Białowieskiej	Pominięto
	Pierwszy polski park narodowy. Nie tylko największe stado żubrów w Polsce	Dziedzictwo przyrodnicze
	Muzeum Przyrodnicze i Park Pałacowy. Pałacu żal	Dziedzictwo kulturowe i dziedzictwo przyrodnicze
	Obszar Ochrony Ścisłej oraz Rezerwat Pokazowy. Puszcza uczy pokory	Dziedzictwo przyrodnicze
	Węzeł szlaków i ścieżek turystycznych. Wokół Narewki	Dziedzictwo przyrodnicze
	Białowieski Szlak Transgraniczny. Z wizytą u Dziadka Mroza	Pominięto
	Hajnówka i okolice. Brama do Puszczy	Dziedzictwo kulturowe
	Dla duszy i dla ciała. Festiwale śpiewającej duszy	Dziedzictwo kulturowe

Podregion Podlasia	Atrakcja turystyczna	Charakter tworzącego ją dziedzictwa
Atrakcje turystyczne związane z dziedzictwem przyrodniczym		3
Atrakcje turystyczne związane z dziedzictwem kulturowym		2
Atrakcje turystyczne związane z oboma rodzajami dziedzictwa		1
Dolina Bugu	Podlasie nadużańskie.	Pominięto
	Cudowna Góra Grabarka. Woda, która uzdrowia od 300 lat	Dziedzictwo kulturowe i dziedzictwo przyrodnicze
	Drohiczyn – miasto królewskie. Pierwsza stolica Podlasia	Dziedzictwo kulturowe i dziedzictwo przyrodnicze
	Z biegiem Bugu. Rzeka ponownie odkrywana	Dziedzictwo kulturowe i dziedzictwo przyrodnicze
	Ciechanowiec i jego muzeum. Szlachta na zagrodzie	Dziedzictwo kulturowe
Atrakcje turystyczne związane z dziedzictwem przyrodniczym		0
Atrakcje turystyczne związane z dziedzictwem kulturowym		1
Atrakcje turystyczne związane z oboma rodzajami dziedzictwa		3

Źródło: opracowanie własne.

Tab. 3. Przestrzeń turystyczna Podlasia na podstawie charakteru atrakcji turystycznych poszczególnych podregionów

Podregion Podlasia	Atrakcje turystyczne związane z dziedzictwem przyrodniczym		Atrakcje turystyczne związane z dziedzictwem kulturowym		Atrakcje turystyczne związane z oboma rodzajami dziedzictwa	
Suwalszczyzna i Ziemia Sejneńska	8		6		0	
Ziemia Augustowska	3		0		5	
Dolina Biebrzy	4		2		0	
Dolina Narwi	3		2		2	
Białystok i okolice	0		8		1	
Region Puszczy Knyszyńskiej	2		4		0	
Region Puszczy Białowieskiej	3		2		1	
Dolina Bugu	0		1		3	
RAZEM	23	38%	25	42%	12	20%

Źródło: opracowanie własne.

Powstała klasyfikacja poszczególnych typów atrakcji turystycznych pozwala zauważyć, iż przestrzeń turystyczna Podlasia pozostaje niejednorodna. Uzyskane wyniki pokazują, iż bardzo zbliżony pozostaje udział atrakcji związanych z dziedzictwem przyrodniczym (38%), jak i kulturowym (42%), a więc nie powinno mówić się o wyraźnej dominacji tylko jednego z rodzajów dziedzictwa. Nie można więc na tej podstawie utożsamiać regionu jedynie z przyrodą lub kulturą, a raczej założyć, iż w przestrzeni turystycznej te walory przenikają się, o czym świadczy również stosunkowo duży udział atrakcji turystycznych związanych z oboma rodzajami dziedzictwa (20%).

Powyższą konkluzję, w nieco metaforyczny sposób, dobrze może uzupełnić logotyp województwa podlaskiego, jakim jest wielobarwna sylwetka żubra autorstwa malarza Leona Tarasewicza, związanego z Podlasiem (rycina 4).

Ryc. 4. Oficjalny logotyp promocyjny województwa podlaskiego projektu L. Tarasewicza

Źródło: *Folder Systemu Identyfikacji Wizualnej Marki Województwo Podlaskie, 2010.*

W zamyśle twórcy stworzenie żubra z wielu różnobarwnych kwadratów ma nawiązywać do współczesnego obrazu komputerowego, ale symbolizować jednocześnie bogactwo różnorodności – kluczową cechę województwa podlaskiego. Powyższe hasło zdaje się właściwie pasować również do charakteru przestrzeni turystycznej regionu, łączącej zarówno elementy dziedzictwa przyrodniczego, jak i kulturowego.

Reasumując, warto sięgnąć jeszcze do fragmentu poetyckiego eseju J. Angiel [2012, s. 56], w którego fragmencie zawiera się próba podsumowania charakteru Podlasia:

*„(...) Podlasie jest bankiem
dobrych genów
nie tylko koszteli i papierówek,
czy ziół różnorakich.
Spójrz na ludzi tu mieszkających
to bank lokalnego patriotyzmu
i sztuki życia razem,
choć czasem tak różnie...”*

Autorka zwraca uwagę na istotny aspekt – obecność człowieka w przestrzeni turystycznej. W swojej koncepcji struktury przestrzeni turystycznej ważną rolę przypisuje mu również B. Włodarczyk [2011], utożsamiając jego znaczenie nie z jedną płaszczyzną, ale wręcz z całym katalogiem ról, co ilustruje rycina 5.

Ryc. 5. Role człowieka w przestrzeni turystycznej

Źródło: opracowanie za: Włodarczyk 2011, s. 22.

W kontekście rozważań o relacji pomiędzy dziedzictwem przyrodniczym a kulturowym na Podlasiu, szczególnie istotna wydaje się rola człowieka jako organizatora – twórcy przestrzeni i jej gospodarza. Do grupy tej można zaliczyć np. przedsiębiorców, samorząd terytorialny, organizacje społeczne, pojedyncze osoby zaangażowane w promocję swoich „małych ojczyzn”. Wspomnieć należy również o gospodarzach poszczególnych elementów dziedzictwa kulturowego, przede wszystkim duchownych, odpowiadających za obiekty sakralne. Wymienione osoby powinny cechować życzliwość i otwartość na potrzeby turystów, bowiem niejednokrotnie ich rola ewoluuje i są oni nie tylko twórcami, ale również narratorami i interpretatorami przestrzeni swojego miasta i gminy, przyczyniając się do wykreowania tzw. przestrzeni gościnnej.

W przypadku Podlasia warto odnieść się jeszcze do innej istotnej roli człowieka, ujętej w koncepcji B. Włodarczyka [2011] w nieco zastanawiający na pozór sposób – „atrakcji turystycznej”. W praktyce ludzie zamieszkujący konkretny obszar poprzez m.in. swoje zwyczaje, obrzędy, a czasem wręcz codzienne życie tworzą lokalny koloryt, stając się integralnym elementem danej przestrzeni turystycznej [Kociszewski 2015]. Zwyczaje i tradycje obecnych na Podlasiu różnych grup etnicznych i wyznaniowych, zamieszkujących przez wieki dany obszar, mogą zainteresować turystów i stać się punktem wyjścia do dalszej eksploracji dziedzictwa kulturowego.

Dziedzictwo przyrodnicze a kulturowe w przestrzeni turystycznej Podlasia – przykład Drohiczyzna

Rozważania o charakterze ogólnym – dotyczące przestrzeni turystycznej Podlasia w skali makro postanowiono uzupełnić o konkretną ilustrację z regionu, ukazującą wskazane już wzajemne przenikanie elementów dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego – przykład Drohiczyzna¹⁰. Kryteria wyboru tego konkretnego miejsca stanowiły kluczowe założenia:

¹⁰ Przestrzeni turystycznej Drohiczyzna piszący niniejsze słowa poświęcił więcej uwagi w jednym ze swoich opracowań wspomnianych już w niniejszym tekście [Kociszewski 2015].

- Drohiczyn zlokalizowany jest na terenie zarówno historycznego, jak i współczesnego Podlasia – administracyjnego województwa;
- w przestrzeni Drohiczyna można zaobserwować zarówno bogactwo dziedzictwa przyrodniczego, jak i kulturowego;
- miasto to odegrało duże znaczenie, zarówno w dawnych, jak i współczesnych dziejach Podlasia, będąc częstym celem odwiedzin turystów.

Drohiczyn to siedziba gminy miejsko-wiejskiej w południowo-zachodniej części województwa podlaskiego, w powiecie siemiatyckim, leżąca w bezpośrednim sąsiedztwie Bugu, na Wysoczyźnie Drohiczyńskiej (Drohickiej) ukształtowanej przez zlodowacenie środkowopolskie. Mimo, że Drohiczyn jak i cała południowa część województwa podlaskiego leży poza tranzytowymi szlakami, to właśnie tutaj tworzyła się historia regionu i rzeczpospolitej szlacheckiej. We wczesnym średniowieczu Drohiczyn był pierwszym miastem na obszarze Polski północno-wschodniej, na pograniczu polsko-ruskim, ponadto jednym z czterech ośrodków koronacyjnych (po Gnieźnie, a przed Krakowem i Warszawą) [Kociszewski 2015].

Niewątpliwie najważniejszym elementem dziedzictwa przyrodniczego jest dolina Bugu. „Niepowtarzalność doliny wynika z niezwyklego piękna i oryginalności samego Bugu, który jest ostatnią w Europie nieuregulowaną, dziką, płynącą w swoim naturalnym korycie rzeką” [Kociszewski 2015, s. 481-482]. Z kolei większość obiektów tworzących potencjały historyczny i kulturowy miasta i gminy ma charakter sakralny, co związane jest z wielowiekową obecnością zakonów, przenikaniem się różnych kultur i religii, a także współczesną lokalizacją od ponad 20 lat (od 1991 roku) stolicy biskupiej, sięgającej do tradycji dawnej diecezji pińskiej (ryc. 6). W ostatnich latach drohiczyńskie świątynie i klasztory przeszły gruntowne remonty i zostały zaadaptowane do nowych potrzeb (m.in. Muzeum Diecezjalnego im. Jana Pawła II), odrestaurowano również cerkiew p.w. św. Mikołaja i wzbogacono ją w latach 80. XX w. polichromią.

Ryc. 6. Widok na elementy dziedzictwa kulturowego Drohiczyna z Góry Zamkowej – na pierwszym planie cerkiew św. Mikołaja, na drugim – kościół pofranciszkański
Źródło: fot. autora (2015 r.)

W łączności z dziedzictwem Drohiczyna pozostają działania, przede wszystkim władz gminnych i pracowników Miejsko-Gminnego Ośrodka Kultury, związane z rozwojem przestrzeni turystycznej. Interesującym przykładem jest placówka muzealna – Nadbużański Park Historyczno-Kulturowy „Bug – pogranicze kultur i religii”, powstała dzięki dofinansowaniu unijnemu, a w praktyce zagospodarowaniu przestrzeni i budynków Muzeum Regionalnego oraz obiektu „Starej Gminy”. Już w nazwie widoczne jest odwołanie, zarówno do elementów kulturowych, jak i do dziedzictwa przyrodniczego – samej rzeki. Najnowszą część parku historyczno-kulturowego stanowi jedyne w Polsce Muzeum Kajaków, otwarte

wiosną 2013 roku (ryc. 7). Ekspozycja liczy kilkanaście egzemplarzy zabytkowych kajaków oraz kolekcję akcesoriów i cały czas powiększa się. Jest to niewątpliwie atrakcja, szczególnie w kontekście rozwoju turystyki kajakowej w dolinie Bugu.

Ryc. 7. Wnętrze Muzeum Kajaków, stanowiącego część Nadbużańskiego Parku Historyczno-Kulturowego „Bug – pogranicze kultur i religii”
Źródło: fot. autora (2014 r.)

Równie interesującym zagadnieniem są wydarzenia kulturalne, za które należy uznać zdaniem J. Kaczmarka, A. Stasiaka i B. Włodarczyka [2010, s. 107] „zorganizowane zdarzenia lub grupę zdarzeń, które swoją tematyką nawiązują do materialnego dorobku całego społeczeństwa”.

W przypadku Drohiczyzna odbywające się w mieście uroczystości oraz imprezy związane są z różnymi obchodami, zarówno rocznicowymi, jak i okolicznościowymi. Przeprowadzone badania wykazały, że często organizuje się je przy zaangażowaniu władz lokalnych i kościelnych, domu kultury, a także szkół [Kociszewski 2015]. Wybrane z nich, mające miejsce w 2015 roku, a dotyczące zarówno dziedzictwa kulturowego, jak i przyrodniczego, przedstawiono w poniższej tabeli 4.

Tab. 4. Wybrane wydarzenia kulturalne w Drohiczyźnie w 2015 roku

Data wydarzenia	Nazwa	Dodatkowe informacje
16.05.2015 r.	<i>Noc Muzeów</i>	Nadbużański Park Historyczno-Kulturowy „Bug – pogranicze kultur i religii” włącza się w ogólnoeuropejską akcję, w tej edycji przygotowane zostały specjalne monety Drogita – legendarnego woja z Drohiczyzna.
20.06.2015 r.	<i>Maratony Kresowe – w dolinie Góry Zamkowej</i>	Wydarzenie o charakterze rekreacyjnym, organizowane cyklicznie.
20.06.2015 r.	<i>Nadbużańska Noc Świętojańska</i>	Wydarzenie cykliczne, organizowane na terenach rekreacyjnych nad Bugiem.
5.08.2015 r.	<i>III edycja spływu „500 kajaków na 500 lat województwa podlaskiego”</i>	Od 3 lat impreza cykliczna, w bieżącym roku wzięło udział 215 załóg kajakowych, z czego 80 kajakarzy pierwszy raz zdecydowało się na udział w opcji dwudniowej.
8-9.08.2015 r.	<i>III dni Bugu</i>	W ich ramach m.in. IV Amatorskie Mistrzostwa Kajakarstwa.

Źródło: opracowanie własne na podstawie kalendarza imprez Miejsko-Gminnego Ośrodka Kultury w Drohiczyźnie [<http://kultura-drohiczyn.pl>, 23.11.2015].

Warto zauważyć, że część z wymienionych wydarzeń ma charakter cykliczny, czego najlepszym przykładem jest spływ „500 kajaków na 500 lat województwa podlaskiego” (ryc. 8), dla którego impulsem powstania stały się jubileuszowe obchody istnienia regionu. Ponadto większość imprez, mając miejsce w przestrzeni turystycznej Drohiczyzna, nie odwołuje się tylko do jednej kategorii dziedzictwa. Wręcz przeciwnie, organizowane

eventy są przykładem twórczego przenikania się, zarówno elementów o charakterze przyrodniczym, jak i kulturowym.

Ryc. 7. Uczestnicy III edycji spływu „500 kajaków na 500 lat województwa podlaskiego” przy nadbrzeżu rzeki Bug w Drohiczynie

Źródło: Miejsko-Gminny Ośrodek Kultury w Drohiczynie [<http://kultura-drohiczyn.pl>, 23.11.2015].

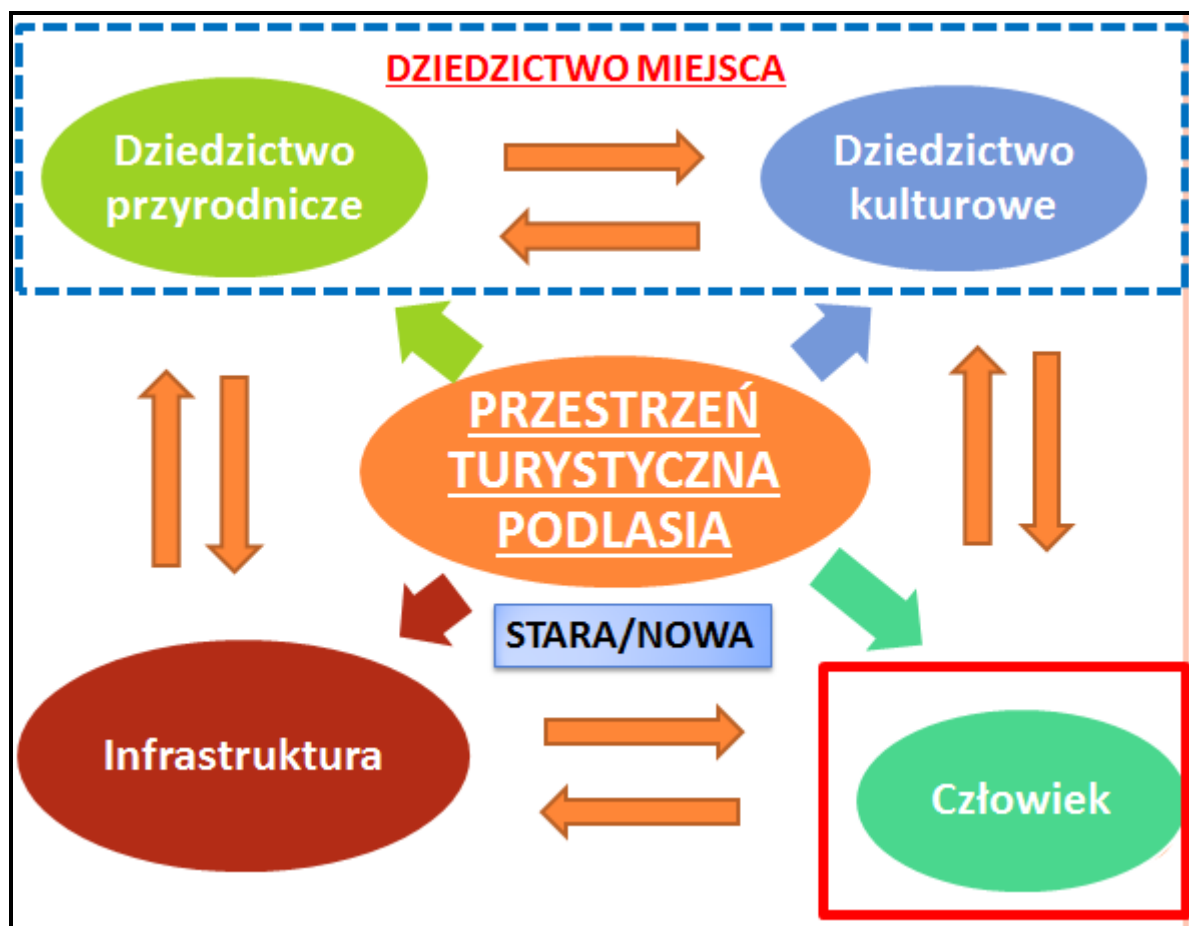
Przeprowadzone w Drohiczynie obserwacje wykazały również, że istniejące w przestrzeni turystycznej dziedzictwo kulturowe nie zawsze musi mieć charakter jedynie materialny. B. Włodarczyk [2014] zakłada, że tworzą je również niematerialne elementy kultury, uformowane i przekształcone w procesie historycznym, takie jak obrzędy czy obyczaje, a za interesujący przykład można uznać tradycje kulinarne. Są one nieodzownie związane z turystyką, nie tylko w kontekście trwającej dyskusji o istocie turystyki kulinarnej, ale w ujęciu funkcjonalnym – w materialnej formie, jako usługi żywieniowe, stanowią bezsprzecznie jeden z ważniejszych elementów podróży i źródło motywacji im towarzyszących [Kociszewski 2014].

Tradycje kulinarne Drohiczyna łączą w sobie prostą kuchnię regionów wiejskich z wpływami pogranicza, przez co obecne są w nich elementy charakterystyczne dla poszczególnych kultur i wyznań obecnych przez wieki na Podlasiu. Najbardziej znanymi potrawami kuchni nadbużańskiej są bliny, knysze, parowce oraz kulebiaki. Kulinarным specjałem – wyróżnikiem Drohiczyna – są natomiast zaguby, czyli kluski (pierogi) nadziewane ziemniakami, podawane w miejscowych restauracjach, pensjonatach i gospodarstwach agroturystycznych [Kociszewski 2015].

Dziedzictwo przyrodnicze a dziedzictwo kulturowe w przestrzeni turystycznej Podlasia – próba ujęcia systemowego

W tytule niniejszego opracowania postawiono pytanie o charakter relacji pomiędzy dziedzictwem przyrodniczym, a kulturowym Podlasia, na które przedstawione dotychczas rozważania raczej bez wątpliwości pozwalają udzielić odpowiedzi twierdzącej. Piszący te słowa proponuje więc, aby w przestrzeni turystycznej Podlasia nie dokonywać rozdziału na osobne kategorie dziedzictwa, a raczej traktować je łącznie – jako dziedzictwo miejsca – konkretnej miejscowości lub regionu. Odwołując się do ujęcia systemowego, na tym etapie i poziomie rozważań niemożliwe wydaje się określenie proporcji pomiędzy poszczególnymi składnikami, przede wszystkim ze względu na charakter ich relacji. W ramach szeroko

rozumianego dziedzictwa miejsca – elementy przyrodnicze przenikają się niejednokrotnie z kulturowymi, będąc dla siebie wzajemnym tłem. Przykład Drohiczyzna pokazuje, iż nie powinno się rozpatrywać dziejów miasta bez odniesienia do konkretnego położenia geograficznego – w dolinie Bugu [Kociszewski 2015]. Podobny charakter relacji dotyczy również pozostałych elementów systemu, np. działań podejmowanych przez człowieka wobec walorów przyrodniczych lub znaczenia infrastruktury. Stanowi ona „integralne uzupełnienie dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego, umożliwiając turystom jego eksplorację oraz zaspokajając ich podstawowe potrzeby” [Kociszewski 2015, s. 491].

Ryc. 9. Przestrzeń turystyczna Podlasia – próba ujęcia systemowego

Źródło: opracowanie własne.

Na rycinie 9 to wzajemne przenikanie się poszczególnych sfer przestrzeni turystycznej ilustrują strzałki, celowo zwrócone w różnych kierunkach. Niebieską przerywaną linią wydzielono ponadto wspomnianą kategorię dziedzictwa miejsca. Z kolei czerwioną otoczono człowieka, bowiem w systemie przestrzeni turystycznej, niezależnie od wzajemnych zależności poszczególnych składowych, to on odgrywa pierwszorzędą rolę. Człowiek, którego należy utożsamiać z poszczególnymi grupami „aktorów” – odpowiednio turystami, mieszkańcami, organizatorami i zarządcami przestrzeni, aż wreszcie jej gospodarzami. B. Włodarczyk [2011] zauważa, iż kluczowa rola człowieka wynika z jego wpływu na przestrzeń turystyczną, bowiem może przyczyniać się do jej zmian, powodując odpowiednio jej przebudowę w rozumieniu pozytywnym (restrukturyzację) lub negatywnym (degradację). Graficznym wyrazem tego jest środkowa ramka ze słowami „stara/nowa”, ponieważ prowadzone przez człowieka działania, także poprzez szeroko rozumiane otoczenie systemu, mogą prowadzić do ewolucji przestrzeni turystycznej.

Przedstawione w opracowaniu systemowe postrzeganie przestrzeni turystycznej Podlasia powinno mieć przełożenie na właściwe zarządzanie regionem.

Słusznie zauważa to M. Murzyn-Kupisz [2012, s. 161] stwierdzając, że „rozpoznanie wielości i kompleksowości relacji pomiędzy systemami ekologicznym, kulturowym i ekonomicznym, w tym uwzględnienie kulturowego kontekstu miejsca we wszelakiego typu działaniach, może sprzyjać wysiłkom na rzecz ochrony zarówno dóbr naturalnych, jak i kulturowych”.

Konkludując, warto przywołać kluczową cechę przestrzeni turystycznej, a w szerszym ujęciu – postmodernistycznego świata – dynamikę i zmienność. W tym kontekście niniejsze opracowanie stanowi niejako „stopklatkę” – próbę zatrzymania danego obrazu w konkretnym czasie, ale i patrząc pragmatycznie – punkt wyjścia do dalszych badań. Być może pojawia się kolejne robocze pytanie – jak będzie zmieniać się przestrzeń turystyczna Podlasia w przyszłości i charakter relacji tworzącego ją dziedzictwa? Odpowiedzią niech będą słowa przywołanego już poetyckiego eseju J. Angiel [2012, s. 55-56]:

(...) Podlasie...

Czy jest to, kraino bocianów i spokoju,

czas dobry dla ciebie?

Czy cię nie odmienia, nie zmeliorują,

nie zakrzyczą, nie pokroją działkami,

nie obudują sidingowymi ścianami domów,

nie ogrodzą betonowymi płotami

z lwami na straży u wejścia

i krasnalami w ogrodach?

A może staniesz się krainą

drugich domów emerytów – mieszkańców stolicy lub innych miast ?

Jaki los cię czeka?

(...) Strzeżmy tego dziedzictwa,

każdej otwartej okiennicy,

gościnnych progów,

gniazd bocianich

i gniazd ludzkich...

Bibliografia

- Angiel J., 2012, *Na geograficznych ścieżkach życia*, Szkoła Wyższa Przymierza Rodzin, Warszawa
- Babbie E., 2013, *Podstawy badań społecznych*, PWN, Warszawa
- von Bertalanffy L., 1984, *Ogólna teoria systemów: podstawy, rozwój, zastosowania*, PWN, Warszawa
- Chmurzyński J. A., 1990, *Natura – kultura: opozycja czy koniunkcja?*, „Kosmos”, 39, 1, s. 77-96
- Dobroński A., 2013, *Konterfekt Podlasia*, [w:] K. Czyżewski, G. Sobecka G. (red.), *Podlaskie – pamięć, tożsamość, rozwój*, Urząd Marszałkowski Województwa Podlaskiego, Białystok, s. 29-44
- Durydiwka M., Duda-Gromada K. (red.), 2011, *Przestrzeń turystyczna. Czynniki, różnorodność, zmiany*, Wydział Geografii i Studiów Regionalnych, Uniwersytet Warszawski, Warszawa
- Durydiwka M., Duda-Gromada K. (red.), 2015, *Przestrzeń w turystyce. Znaczenie i wykorzystanie*, Wydział Geografii i Studiów Regionalnych, Uniwersytet Warszawski, Warszawa

- Durydiwka M., Duda-Gromada K., 2011, *Przedmowa*, [w:] Durydiwka M., Duda-Gromada K. (red.), *Przestrzeń turystyczna. Czynniki, różnorodność, zmiany*, Wydział Geografii i Studiów Regionalnych, Uniwersytet Warszawski, Warszawa, s. 7-11
- Durydiwka M., Kociszewski P., 2013, *Wielokulturowość Podlasia i możliwości jej wykorzystania w turystyce*, „Turystyka Kulturowa”, nr 6/2013, www.turystykakulturowa.org [5.12.2015], s. 5-29
- Folder Systemu Identyfikacji Wizualnej Marki Województwo Podlaskie, 2010*, Urząd Marszałkowski Województwa Podlaskiego, Białystok
- Gołembski G. (red.), 2006, *Turystyka w ujęciu podmiotowym i przestrzennym. Człowiek – przestrzeń – przedsiębiorstwo*, Wyd. Akademii Ekonomicznej w Poznaniu, Poznań
- Kaczmarek J., Stasiak A., Włodarczyk B., 2010, *Produkt turystyczny. Pomysł, organizacja, zarządzanie*, PWE, Warszawa
- Kociszewski P., 2014, *Możliwości rozwoju turystyki kulinarnej w Czarnogórze*, „Prace i Studia Geograficzne”, 52, Wydział Geografii i Studiów Regionalnych UW, Warszawa, s. 115-135
- Kociszewski P., 2015, *Kultura i przyroda czyli przestrzeń turystyczna Drohiczyzna*, [w:] Durydiwka M., Duda-Gromada K. (red.), *Przestrzeń w turystyce. Znaczenie i wykorzystanie*, Wydział Geografii i Studiów Regionalnych, Uniwersytet Warszawski, Warszawa, s. 479-494
- Kostrowicki A. S., 1975, *Podejście systemowe w badaniach nad rekreacją*, „Przegląd Geograficzny”, 47(2), s. 263-278
- Kowalczyk A., 2000, *Geografia turystyki*, PWN, Warszawa
- Kowalczyk A., 2013, *Zasoby przyrodnicze jako atrakcje kulturowe: przykłady z wyspy Lanzarote (Hiszpania)*, „Turystyka Kulturowa”, nr 5/2013, www.turystykakulturowa.org [22.12.2015], s. 35-57
- Kowalczyk A., 2015, *Przestrzeń turystyczna – wieloznaczność pojęcia*, [w:] M. Durydiwka, K. Duda-Gromada (red.), *Przestrzeń w turystyce. Znaczenie i wykorzystanie*, Wydział Geografii i Studiów Regionalnych, Uniwersytet Warszawski, Warszawa, s. 11-26
- Kresa M., 2010, *Podlasie*, [w:] H. Karaś H., *Dialekty i gwary polskie. Kompendium internetowe*, [www.dialektologia.uw.edu.pl/index.php?l1=mapa-serwisu&l2=&l3=podlasie, 2.05.2013]
- Karaś H. (red.), 2010, *Dialekty i gwary polskie. Kompendium internetowe*, [www.dialektologia.uw.edu.pl/index.php?l1=mapa-serwisu&l2=&l3=podlasie, 2.05.2013]
- Krzyszowska-Kostrowicka A., 1980, *Terytorialny system rekreacyjny. Analiza struktury i charakteru powiązań*, „Prace Geograficzne”, IGiPZ PAN, 138, Wydawnictwo Ossolineum, Wrocław – Warszawa – Kraków – Gdańsk – Łódź
- Leiper N., 1979, *The Framework of Tourism: Towards a Definition of Tourism, Tourist and the Tourist Industry*, „Annals of Tourism Research”, 6, s. 390-407
- Leiper N., 1990, *Tourist Attraction s=Systems*, „Annals of Tourism Research”, 17(3), s. 367-384
- Liszewski S., 1995, *Przestrzeń turystyczna*, „Turystyka”, 5 (2), s. 87-10
- Liszewski S., 1999, *Przestrzeń turystyczna miasta (przykład Łodzi)*, „Turystyka”, 9 (1), s. 51-73
- Liszewski S., 2005, *Przestrzeń turystyczna w ujęciu podmiotowym. Przyczynek do dyskusji o przestrzeni w geografii*, [w:] W. Maik, K. Rembowska, A. Suliborski (red.) *Geografia jako nauka o przestrzeni, środowisku i krajobrazie*, t. 1, Podstawowe idee i koncepcje w geografii, Łódzkie Towarzystwo Naukowe, Łódź, s. 50-60
- Mazurkiewicz L., 2005, *Czy istnieje teoria turystyki?*, „Problemy Turystyki”, t. XXVII, z. 3-4, Instytut Turystyki, Warszawa, s. 155-167
- Mazurkiewicz L., 2012, *Wybrane teorie oraz metody badawcze turystyki*, AWF w Warszawie, Warszawa
- Mika M., 2012, *Competitiveness of Tourist Destinations as a Research Problem in the Geography of Tourism – Analytical Assumptions Behind the Research Model*, „Prace Geograficzne Instytutu Geografii i Gospodarki Przestrzennej UJ”, 130, s. 91-105
- Mika M., 2014, *Założenia i determinanty podtrzymywaności lokalnego rozwoju turystyki*, Instytut Geografii i Gospodarki Przestrzennej, Uniwersytet Jagielloński, Kraków
- Murzyn-Kupisz M., 2012, *Dziedzictwo kulturowe a rozwój lokalny*, Wyd. Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie, Kraków
- Myczkowski Z., 2010, *O potrzebie zintegrowanej ochrony środowiska kulturowego i przyrodniczego*, [w:] R. Janikowski, K. Krzysztofek (red.), *Kultura a zrównoważony rozwój. Środowisko, ład przestrzenny, dziedzictwo, w świetle dokumentów UNESCO i innych organizacji międzynarodowych*, Polski Komitet ds. UNESCO, Warszawa

- Największe atrakcje turystyczne w województwie podlaskim*, 2013, Urząd Marszałkowski Województwa Podlaskiego, Białystok
- Nawrot Ł., Zmysłony P. (red.), 2014, *Międzynarodowa konkurencyjność regionu turystycznego. Od programowania rozwoju do zarządzania strategicznego*, Proksenia, Kraków
- Niemczyk A., 2012, *Zróżnicowanie zachowań konsumentów na rynku turystyki kulturowej*, Wyd. Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie, Kraków
- Niezgoda A., 2006, *Obszar recepcji turystycznej w warunkach rozwoju zrównoważonego*, „Prace Habilitacyjne i Doktorskie”, 24, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej w Poznaniu, Poznań
- Panfiluk E. (red.), 2015, *Wpływ projektów z zakresu turystyki i kultury na rozwój społeczno-gospodarczy regionu. Potencjał turystyczny województwa podlaskiego*, Urząd Marszałkowski Województwa Podlaskiego, Białystok
- Pietras A., 2012, *W stronę ontologii. Nicolaia Hartmanna i Martina Heideggera postkantowskie projekty filozofii*, Towarzystwo Autorów i Wydawców Prac Naukowych UNIVERSITAS, Kraków
- Powierzchnia i ludność w przekroju terytorialnym w 2012 roku*, 2012, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa
- Prieobrażenski W. S. (red.), 1975, *Teoreticzeskije osnovy riekreacjonnoj gieografii*, Izd. Nauka, Moskwa
- Stasiak A., 2011, *Współczesna przestrzeń turystyczna*, [w:] M. Durydiwka, K. Duda-Gromada (red.), *Przestrzeń w turystyce. Czynniki, różnorodność, zmiany*, Wydział Geografii i Studiów Regionalnych, Uniwersytet Warszawski, Warszawa, s. 39-52
- Strumiłło A., 2013, *Moje Podlasie*, [w:] K. Czyżewski, G. Sobecka (red.), 2013, *Podlaskie – pamięć, tożsamość, rozwój*, Urząd Marszałkowski Województwa Podlaskiego, Białystok, s. 7-28
- Czyżewski K., Sobecka G. (red.), 2013, *Podlaskie – pamięć, tożsamość, rozwój*, Urząd Marszałkowski Województwa Podlaskiego, Białystok
- Tabele demograficzne dla 2014 roku*, 2014, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa
- Warszyńska J., Jackowski A., 1978, *Podstawy geografii turystyki*, PWN, Warszawa
- Wiedienin J. A., 1982, *Dinamika terytorialnych riekreacyjnych systemów*, Izd. Nauka, Moskwa.
- Włodarczyk B., 2006, *Przestrzeń turystyczna – cykliczność, „aktorzy”, determinanty rozwoju*, „Turizm”, 16, 2, s. 41-64
- Włodarczyk B., 2007, *Przestrzeń turystyczna – pojęcie, wymiary i cechy*, „Turizm”, 17, 1-2, s. 149-162
- Włodarczyk B., 2009, *Przestrzeń turystyczna. Istota, koncepcje, determinanty rozwoju*, Wyd. Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź
- Włodarczyk B., 2011, *Przestrzeń turystyczna – kilka słów o istocie pojęcia*, [w:] Durydiwka M., Duda-Gromada K., *Przestrzeń turystyczna. Czynniki, różnorodność, zmiany*, Wydział Geografii i Studiów Regionalnych, Uniwersytet Warszawski, Warszawa, s. 15-28
- Włodarczyk B., 2014, *Przestrzeń w turystyce, turystyka w przestrzeni – o potrzebie definicji, delimitacji i klasyfikacji*, „Turizm”, nr 24/1, [http://turizm.pl/artykuly/Pdf_24_1/03_Wlodarczyk.pdf 12.12.2015], s. 25-37
- Z czym kojarzy się Podlasie?*, 2010, raport IMAS International Sp. z o. o., [<http://www.imas.pl/files/raporty/IMAS-Podlasie2010.pdf> 22.12.2015]
- Ziarkowski D., 2011, *Zabytki a turystyka. Studium poświęcone historii naukowego i krajoznawczego poznawania Doliny Prądnika*, Proksenia, Kraków
- Zmysłony P., 2006, *Koncepcja systemu turystyki w regionie jako podstawa programowania rozwoju regionów turystycznych*, [w:] G. Gołębowski G. (red.), *Turystyka w ujęciu podmiotowym i przestrzennym. Człowiek – przestrzeń – przedsiębiorstwo*, Wyd. Akademii Ekonomicznej w Poznaniu, Poznań, s. 181-190
- Zmysłony P., 2009, *Istota funkcjonowania regionu turystycznego*, [w:] Nawrot Ł., Zmysłony P. (red.), *Międzynarodowa konkurencyjność regionu turystycznego. Od programowania rozwoju do zarządzania strategicznego*, Proksenia, Kraków, s. 15-50
- <http://kultura-drohiczyn.pl/kalendarz-impres.html> [23.11.2015]

Together or not ...? Natural and cultural heritage in tourism space of Podlasie region

Key words: heritage, natural and cultural heritage, tourism space, Podlasie region.

Abstract:

In recent years in the literature there have been many studies and publications that define the essence of tourism space, although the concept and its scope of meaning arouse debate among scholars problem. The nature of tourism space is influenced by four main components: natural heritage, cultural, infrastructure (including interest) and man. It is good to relate these assumptions to a particular region – Podlasie – administrative voivodship. The main objective of this study is to identify the nature of tourism space of Podlasie region, especially the relationship between the natural heritage, and culture of the region. Considerations reference primarily to the scale of the administrative region, as also to concrete example of Drohiczyn.